

Nationalekonomen ser förebyggande arbete som en social investering

För ungefär 15 år sedan introducerade Ingvar Nilsson begreppet sociala investeringar för att peka på lönsamheten på sikt snarare än att se förebyggande arbete som enbart en kostnad.

I sin ungdom utbildade Ingvar Nilsson sig till nationalekonom för att med hjälp av siffror kunna vara med och förändra samhället. På 2010-talet myntade han begreppet sociala investeringar. Efter att ha gjort uträkningar som visar på stor lönsamhet för förebyggande arbete jämfört med att "laga det som är trasigt".

Ingvar Nilsson har räknat på och tidigare i livet skrivit en bok om vad olika former av utanförskap kostar samhället och så även efter suicid. Han berättar vidare att han varit med och gjort en studie för bland andra Socialdepartementet.

– Vi tittade på en familj med en ung människa i kalkylen. Det var en ung kvinna som under sitt tidiga vuxenliv brottades med svåra psykiska problem som slutade med att hon inte orkade leva längre. Vi kunde ganska tydligt se att det riktigt dyra var hennes sjukdomsperiod och inte själva avslutandet av livet i sig.

Han berättar att detta var ett scenario med två engagerade föräldrar och två syskon.

– Effekten på resten av familjen var i ekonomiska termer i stort sett lika stor som kostnaderna för den unga kvinnan som det här fallet handlade om. Familjemedlemmarnas dåliga mående och dess kostnader kan kvarstå i årtal, decennier eller kanske resten av livet.

Ingvar Nilsson beskriver att föräldrarna exempelvis går ned i arbetstid, blir sjuk-skrivna och behöver läkarvård. Syskonen som är yngre påverkas i skolgång, får lägre betyg, kommer kanske inte klara av sina studier och får därför lägre löner i vuxenlivet.

– Tittar man på båda delarna ser man att de kringliggande familjekostnaderna är väldigt höga och bekostas av många olika aktörer vilket ofta är fallet kring psykisk ohälsa. Den samlade kostnaden uppgick till ungefär 20 miljoner kronor, berättar Ingvar.

Har ni också räknat på vad det hade kostat om man hade jobbat förebyggande med den här unga kvinnan?

– Det beror på vad man gör och hur grav problematiken är för de personer det gäller. Förebyggande insatser är ofta oerhört billiga i förhållande till när vi ska reparera något som har gått sönder. Många gånger räcker det att lyckas i det förebyggande arbetet i två, tre, fyra upp till tio procent av fallen för att det ska vara väldigt lönsamt med förebyggande och främjande insatser. Dessa sker under en period, kanske ett år, medan konsekvenserna av att misslyckas kan pågå i decennier och blir väldigt dyrt och omfattande, säger Ingvar Nilsson.

Han kommer in på att det i princip inte finns några kvantitativa utvärderingar av detta eftersom man så sällan vet vad det var som var riktigt avgörande i ett fall.

– Du kan få kurativt stöd som är väldigt bra men samtidigt hittar du en kompis och får en vänskapsrelation för första gången i livet. Då kanske det var det som

var avgörande och inte det kurativa samtalet. När det gäller människors mentala och psykiska hälsa är det i stort sett alltid väldigt komplext. Det är familjestruktur, kompisar, kärleksliv, skolförhållanden, genetisk belastning, hormonbalans i kroppen och endorfiner. Det går nästan aldrig att säga att det är just den enskilda faktorn som avgör utan det är oftast kombinationen av faktorer.

Ingvar Nilsson säger att de därför måste hitta försiktiga sätt att räkna.

– Vi får ibland frågor om hur säkra är vi på kalkylerna. Då brukar jag säga att vi är säkra på storleksordningen. Lyckas vi med det förebyggande arbetet i fem procent av alla fall så är det lönsamt.

Det är nu ungefär 15 år sedan Ingvar Nilsson kom på och introducerade begreppet sociala investeringar för att peka på lönsamheten på sikt snarare än att se förebyggande arbete som enbart en kostnad.

Hur har idén med sociala investeringar mottagits?

– Generellt sett mottas den väldigt väl. Det har under dessa år i princip aldrig hänt att vi ifrågasatts. Däremot får vi ibland viktiga, svåra och bra diskussioner om vad det är som utgör svårigheten att få till det i praktiken. Det första är att vi behöver socialt investeringskapital. Då behöver vi ibland ta pengar från ett annat ställe och det är ofta det som är problemet. En annan utmaning är att vinsterna och effekterna är ganska osäkra eller svåra att bevisa.

Han nämner att en tredje faktor är att det kan ta lång tid att få vinsterna efter en investering.

– Kostnaderna för ett förebyggande arbete är nu. Låt oss säga att vi ska jobba förebyggande med djupt deprimerade tonår flickor. Lyckas vi med dem kommer vinsterna kanske tio år senare, när de lyckas i skolan och kommer ut i arbetslivet, men kostnaderna ska vi kanske ta under deras högstadietid. Ytterligare en faktor är att kostnader kanske tas på ett ställe, som socialtjänsten eller skolan. Medan vinsterna tillfaller andra aktörer längre fram i livet, till exempel att Försäkringskassan inte behöver betala sjukpenning.

Ingvar Nilsson säger att många håller med dem på ett principiellt plan och att det är ett begrepp som är ganska ”kletigt”.

– Det kletar fast i tänkandet. Har man börjat tänka social investering är det väldigt svårt att sluta tänka det. Ekonomer och deras språk är starkt påverkande i offentliga beslutsprocesser och de är jättekänsliga för kostnadsökningar. Börjar vi tala om för dem att ni måste byta terminologi, ni måste tänka investering, då får

vi plötsligt ett mindshift och det är det vi är ute efter.

Enligt Ingvar Nilsson är det inte brist på pengar i offentlig sektor utan problemet är hur vi använder pengarna.

– När någon har begått ett brott och ska straffas är det ingen som säger ”vi släpper personer från fängelset för budgeten är slut inom kriminalvården” utan man låser in dem ändå. Så gör vi inte med det förebyggande arbetet utan då får det oftast stryka på foten till förmån för annat. Där tror vi att själva begreppet skapar en förändring i vårt sätt att tänka.

Kan du beskriva utanförskapet och dess kostnader för samhället?

– Det handlar om allt från de som har skolsvårigheter och som kommer fem år senare in på arbetsmarknaden än sina skolkamrater. Vi har psykisk ohälsa, långtidsarbetslöshet och nyanlända som inte kommer in i samhället samt missbruk.

Längst bort på ytterkanten har vi det grova våldet och gängkriminaliteten. Utanförskapet är ett väldigt komplext begrepp och omfattar allt från milda avvikelser från normaliteten till totalt utanförskap och prislapparna på det är väldigt olika.

Har du några exempel?

– Några år senare inträde på arbetsmarknaden kostar samhället ett par miljoner kronor och det gäller kanske tio tusen elever varje år. En gängkriminell kanske kostar 60-70-80 miljoner vilket är jättedyrt men det är inte så väldigt många även om det är för många. En central del av utanförskapet är att inte kunna styra över sitt liv. Jag måste försörjas av andra, jag måste få insatser från andra. Man sitter inte längre vid ratten i bilen utan sitter på passagerarplatsen, förklarar Ingvar Nilsson.

Ingvar understryker också att mänskligt lidande såklart inte kan räknas i pengar.

Åsa Sohlgren

Utanförskapet är ett väldigt komplext begrepp och omfattar allt från milda avvikelser från normaliteten till totalt utanförskap

INGVAR NILSSON

Titel: Nationalekonom

Ålder: Snart 79 år

Bor: Järna

Bok: *Utanförskapets pris*: en bok om förebyggande sociala investeringar (2014).

Senaste rapport: Ensam är inte stark – Att bygga samverkan från grunden. Om arbetet mot gängkriminalitet i Västerås